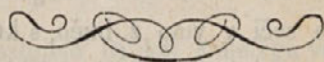

Gospodarski List

za kmetijstvo, svilorejo, obrtnijo in druge deželne potrebe.

zhaja 10. in 25
vsakega meseca.

Velja za pol leta
1 goldinar a. v.

Izdaje ga c. k. kmetijska družba goriška.

TEČAJ II.

V Gorici dne 25. sušca 1870.

LIST 6.

Zapopadek : 1. Kaj je vzrok kisanja vina in ktera so posredstva tako cikanje odstraniti (da lje). 2. Črtice sviloprejskega semena (dalje). 3. Nekoliko besed o kolobarjenji. 4. Korist pepela iz premoga. 5. Ali je voda koristna rastlinam. 6. Kmetijski novičar.

Kaj je vzrok kisanja (cikanja) vina, in ktera so posredstva tako cikanje odstraniti.

(po d.r. Vesslerju)

(dalje)

Ko žveplo zgori, se napravi žveplenasta-kislina, ki ovira napravo kisnih rastlinc. Nekteri menijo, da te rastlince poginejo le iz tega vzroka ko žveplo zažgemo, ker z gorejem žvepla zginе kislic. To kaže skušnja, da če dodenemo takemu vinu posebno malo žveplenaste kisline prestanejo kisne rastlince. Vedno pa moramo dobro paziti, da ne pride preveč žveplenaste kisline v vino, ki bi postalo lahko pusto in zdravju škodljivo. Tudi na vehe moramo paziti in sicer, naj so one iz hrastovega lesa, naj so bolj dolge, tako da nekoliko palcev sežejo, da, ko se vino v sodu nekoliko posuši, ne postanejo suhe, ker potem bi zrak v take suhe vehe lažji se vrnil in do vina dospel.

Pri pretakanji vina moramo paziti, da kisne rastlince, ki so na površji vina ne pridejo v novo posodo. Če imamo vino v steklenicah, je dobro, da jih položimo, da ostane vedno zamašek moker, ker skoz suhi zamašek lahko zrak dospe do vina in pripomore, da se napravijo v vinu kisne-rastlince. Če sogrejemo tako vino, v katerem se nahajajo kisne-rastlince, na 50° R. najdemo, da one prestanejo, in če s takim vinom potem umno ravnamo, se gotovo več ne napravijo kisne rastlince. Pri ravnanji vina je snažnost naj poglavitejša.

Ne le sodi, ampak tudi vehe, buče, pipe in sploh vse mora biti v naj večji snažnosti, kolikokrat se ne zgodi, da z bučo, s katero smo popred segli v vino ki je bilo bolno, na ktega površji so bile kisne rastline zanesemo take rastline v drugi sod. Ravno tako je napčno in prav škodljivo seči v vino z bučo, s katero smo popred segli v bolno vino, in da nismo vbrisali buče ker lahko se naredi potem, v zraku kisna kislina, in ko s takim orodjem sežemo v drugo vino prenesemo s tem kisne rastline, ki potem storijo, da vino postane kislo.

Ciknost vina razno zdravijo. To velja, da vino ki je imelo že cik ima veliko večo lastnost, zopet postati cikasto, in ima sploh nagnenje popolnoma postati kis.

Vedno ostane še v vinu nekoliko kisnih rastline, ki hitro postanejo ko nastopijo tem vgodne razmere. Ravno tako se kisne rastline veliko lažji napravijo v vinu, ki ima že nekoliko kisne kisline; in ravno iz tega vzroka dodenemo vinu, iz kterega hočemo napraviti kis, nekoliko kisa.

V vinu nazoče kisne rastline lahko z gorkoto vničimo, cik potem ne nastopi tako lahko. Ker pa kisna kislina v vinu ostane, se take rastline, lahko zopet naredijo v takem vinu, kakor v vinu, katero smo zgreli, če ravno ni še bilo cikasto.

Kakor hitro pa v vinu zapazimo, da je postalo cikasto, moramo ga hitro pretočiti v drugo posodo, katero smo nekoliko se žveplom zažgali. Ker se kisna kislina napravi na površji vina, zapazimo cikanje vina veliko poprej, če na vehi poduhamo ali pa, če prav iz površja vino presnamemo, kakor če bi ga na pipi to je od spodej iz soda natočili. Ker se na površji vina napravijo kisne rastline in tudi kislina, ne smemo premikati sod, da se te rastline, kolikor je moč, malo z vinom pomešajo, in ko presnamimo ali pretočimo vino v drugo posodo, moramo paziti, da površje vina ne pride pri pretakanji v drugi sod. Pri takih razmerah je vedno boljši nekoliko vina pustili in posebej ravnati in zdraviti. Naj imenitnejša posredstva vino, ki je postalo cikasto, ozdraviti, obstojijo o tem, kislino z raznimi solmi odstraniti kar dosežemo z magnezio ali z vogelnoskislom natronom, ali z vogelnokislom kaliom, ali z neutralnim vinokislom kaliom in z vogelnokislom apnom.

Naj starejše posredstvo za odstranitev kisline iz vina je vogelnokislo apno.

Vedno je pa treba gledati, da je ogelno kisló apno čisto. Nekteri so rabili apnenskamnje in kredo, ki vinua ko pusti okus napravi. Dalje je treba paziti, da ne denemo preveč vogelnokislega apna v vino, ker bi sicer več kisline iz vina spravili, kakor bi bilo dobro in potrebno.

Navadno zadostujejo tri loti zmlatega vogelnokislega apna za eno vedro (40 bokalov.) Tako dobro zdrobljeno vogelnokisló apno se polije v kateri posodi z vinom, potem se to dobro meša in se doda vinu v sod; v treh dneh se vinsko kisló apno loči v vinu na dno.

Tudi drnge razne sredstva rabijo, ktere hočemo v kratkem imenovati.

Nekteri dolijejo takemu vinu nekoliko prav merzle vode. Če stanjšamo vino z vodo, se zgubi nokoliko kislí okus in duh. Drugi rabijo v ta namen kremeninske kamničke. Da kvarčni kamnički kisline ne odstranijo, gotovo zna, ki umi le nokoliko kemije; le apneni kamnički zamorejo kislino odstraniti.

Zopet drugi pomešajo take vina sè zdravimi. To velja, da tako ravnanje je slabo in nevarno, ker lahko se zdravo vino s tem popolnoma pokvari.

Take vina moramo dobro nadzorovati in kolikor je moč, skrbeti, da jih kmalo porabimo in prodamo, ker če ravno smo odpravili kislne rastlinee, vender je tako vino vedno sposobno za tako bolezen. Naj boljše je pa brez dvombe, vino zgreti na 50° R, kar stori vino dobro.

Črtice sviloprejskega semena.

(dalje)

Čas jajčica židnih gosenc erdeljskega plemena, valiti se sploh začne kader murve prvo prje ali-listje poženejo. Pri nas navadno sred aprila. Da se jajčica izvalijo, se denejo, na papirju ali kartonu nad katerim je cvirnata mreža (tulj) prilepjena, da jajčica ne morejo vun, v prtneno ruto in po noči in podnevi v postelji pod zglavje. Jajčica tega plemena se navadno valijo 10 do 12 dni, k temu naj se pogleda 9 al 10 dan, ali so že ktere gosenci izlezle. Je še malo gosenc, naj se le tam pustijo, da še druge gosenci izlezajo, vedi pa tudi, da že

prejšnja skušnja uči, da s prenaglim valenjem slabe in le s počasnim pa prav dobre gosence dobimo, ker vsaka reč mora imeti svoj čas. Spoznal pa boš da so mlade sviloprejke popolnoma vgodne, če boš vedel, da so črnkasto rujave, da je gobček svitločrn, koža zlo kosmata, in rep širok kakor zadnji život. Tretji dan položi na mrežo o kateri so jajčica mlado murvino prjice, na katero same skoz luknjice zlezejo in tako postavi jih sprjem ali listjem vred na za to nalaš pripravljen topli kraj. Ravno tako ravnaj, dokler vse izlezejo. Snaga ali snažnost — kar že stari pregovor pravi — je pol življenja, in zares pri nobeni živali ta pregovor toljko ne velja, kakor pri sviloprejkah.

Pred vsem je tudi način erdeljskim sviloprejkom, da se dobro obnašajo *in jim je čistega hladnega zraka* potreba; v stuhnjenim in spridenim zraku bodo tudi zdravi črvički bolehal ali celo poginili. Zato se jim mora staniše *vsak dan izračiti*, le takrat ne, kadar so v spanju, in vse odstraniti kar bi zdravi zrak okužiti vtegnilo.

Ker črvički, kar je sploh znano skoz sapne luknjice dihajo, se more paziti, da ne preblizo (prgosto) skup leže, in lese ali piconi ne smego z listjem ali blatom preobloženi biti, da ložej dihajo in ložej zrak od spod gor dobivajo.

Kar je že vsakimu svilorejcu znano, židne gosence štiri krat zaspijo ali levijo, in po zadnjim spanja 12 do 14 dni še živijo, preden se zapletejo. Spanje ali levenje gosenc je naj imenitneši del njih življenja, zato je židorejcom dobro vediti, kdaj *se njih spanje začne in kaj ie takrat početi*.

Med spanjem pa je to le zapomniti: a) ko gosence žreti nehajo naj se jim več ne polaga; b) gosence naj se ti čas pri miru puste; c.) naj se varuje, da jih mrzla sapa ali zrak ne prehlada; d.) če dežuje naj se jim le z *brenjem* pokadi in temno drži; e.) polaga naj se jim listje, kadar se je njih večina zbudila; f.) naj se jim po 4 krat jesti da ali pa tudi večkrat. Toda na obče se tako ravnati ž njimi, kakor z nekdanjimi sviloprejkami, imenovanimi „pšeničarji“. —

Ni pa za prezreti, da posebno po sadnjem levenju se židna reja pospeši, ako se gorkota povzdigne in se jim tolkokrat z listjem polaga ke snedo, kar navadno dvanaest dni trpi ali traja. Kadar gosence dogodijo, nehajo žreti, vse blato iz sebe strebijo, se protil luči svetijo,

okolj lazijo, dostikrat ležišče popustijo in pripravn kraj poišejo da bi se vpredle. Dogodne sviloprejke se na lesah ali peconih zbira in na pripravn kraje za vpredenje postavlja kakor je navada sploh in navadno po 8 dneh kokone ali galeta obira. —

Nekoliko besed o kolobarjenji, ali v premenjevalnem gospodarstvu.

Premenjevanje ali kolobarjenje v gospodarstvu je v ozki zvezi z deteljo, in ko so naši predniki spoznali, da deteljo sejati je umno in koristno, so jeli triletno kolobarjenje popustiti, ter so se poprijeli semenskega vrstenja v gospodarstvu, s-tem, da to začeli posebno deteljo sejati.

Izid te premembe je bil poseben, ker pridobili so več zemlje, ko je popred vedno tretinja bila v ledini in detelja je donasala dovolj klaje, kar primore, da se več gnoja napravi in z gnojem se primore, da žito in druge setve obilo obrodijo. Iz kemičnega stališča smemo gotovo tudi opravičiti in hvaliti premenjevalno gospodarstvo. Razne rastline potrebujejo različno mero živeža; nekatere rastline povžijejo posebno obilo apna, druge zopet kali-ja i. t. d. Če torej vedno sejemo na isti prostor rastline, ki posebno mnogo kali-ja potrebujejo, vidimo, da postane zemlja trudna, to je, ona nima več tisti rastlini potrebne redivne snove v sebi. Pri vrstenji pa se ta napaka odstrani. Ravno tako nahajamo o premenjevalnem gospodarstvu rastline, ki donasajo dobro pičo za živino, post. detelja, korenstvo, in če imajo te rastline globoko segajoče korenike, ki globoko v spodnej zemlji iščejo redivne snove kakor razne detelje, ki celo tri čevlje dolge korenike imajo, je gotovo tudi o tem oziru veliko pridobljenega, in tako se vse snove, ki jih ima ze mlja v sebi, poredoma porabijo. Različne pridelke daje ista njiva, in vendar se ji njena rodovitna moč varuje, ker to leto se ji jemlje to, drugo leto drugo. Tudi ta dobiček daje obdelovanje njiv po kolobarju, da gnoj zemlji, dalje časa tekne, kakor ondi, ker se zaporedoma žito prideluje.

Kdor iz svoje njive le žito na trg vozi, jo silno izmolze. Kdor ne zna, kako oslabi njiva, na kateri zaporedoma sladkorno pešo več let sadimo? Daljni dobiček kolobarjenja je boljša razdelitev delavnih mo-

či. V tem, ko ima kmetovavec, ki samo žito prideluje, pri setvi in žetvi preobilo opravka, kadar pa žito raste, praznuje, ima gospodar, ki se z kolobarjenjem peča, pri obdelovanji drugih rastlin nepremehoma vedno enakomerno opraviti. In če nekteri puščajo njive v praho iz namena, da bi zatrli preobilo plevela, opomnimo vse tiste da se njive vedno bolj plevela čistijo z kolobarjenjem, post. se sadenjem krompirja sploh korenstva, katero more biti večkrat okopano.

Tako imanovano roparsko gospodarstvo gotovo kliče maščevanje, posebno v krajih, kjer ni travnikov ki bi donašali potrebno klajo za živino, ki bi potrebni gnoj napravila. Mi želimo le, da bi bili vsi poljedelci jako živo prepričani kakor mi, koristi poljskega kolobarjenja, in da bi na tanko vsakteri gospodar prevdaril to zlato resnico v prid njegovega polja,

---

Korist premogovega pepela.

Nayadno je, da se ceni pepel premoga le malo do zdaj, in marsikter kmetovavec misli da ni za nobeno rabo. Ako na tanko ta pepel preiskujemo, najdemo da ima lastnost, zemljo rahljati, kar je v krajih, kjer je težka zemlja, posebne koristi, in ima v sebi marsikaj redivnega. Kemični razkroj kaže, da pepel iz premoga obstoji iz žvepleno kislega kalija, žvepleno kislega apna, ogelno kislega apna, kremenice in magnezije.

Rabi se ta pepel pri travnikih, in seer, kakor skušnje kažejo, z naj boljšim vspehom.

Tudi rži in ovsu nekteri gnojijo s tem pepelom in gotovo z prav dobrim izidom.

Skušnje spričujejo, da v tem pepelu lahko dozori oves. Posebno dobro tekne tudi krompirju. Ta pepel je posebno za mokre njive ravno tako za mrzlo zemljo. Pepel iz premoga je jako puhel, in torej je prav umno, če ga pomešamo z gnojem iz stranišč.

Če taka mešanca eno leto leži, je posebno za ilovnate težke njive prav izvrstna. Po nji dobi njiva tamnejo barvo solčne žarke bolj na sè vleče in krepkeje zadržuje, kar gotovo stori zemljo rodovitnejšo. Ravno tako se skaže pepel iz premoga posebno koristen pri napravi komposta, to je, pri napravi gnojnih kupov, ki obstojijo iz zemlje, raznih odpadkov, organičnih bitstev iz tualovine, iz blata i. t. d. v takem kompostu zboljšajo obstojni deli pepela iz premoga zemljo prav v posebni meri.

Pa tudi pri sadjoreji je ta pepel posebne vrednosti.

Kader se sadne prške sejejo, naj se popred dobro namočene, s tem pepelom dobro potrešejo, kar ovira, da se jih mrčesi ne dotaknejo. V vlažni zemlji je ta pepel posebno koristen, ker posrka kislino okrog drevesnik korenin, ktera jim je jako škodljiva. Spomladi naj se tedaj tudi okrog sadnega drevja ta pepel potresa. Mlade rastince, ktere mrčesi tako radi napadajo, se pred njimi naj ložeje varujejo če se v pepelom potresejo. Ravno tako je pepel iz premoga naj boljše sredstvo, pokončati v zemlji črve in druge mrčese, če se po zemlji raztrosi. Ali ravo tako, kakor je pepel iz drv, je tudi pepel iz premoga dober gnoj za sadno drevje, posebno ktero stoji v mokri zemlji, in treba ga je posipljati po vrhu zemlje okoli debla. Kjer se nahaja pepel iz premoga, priporoča se živo poskušiti s tem pepelom in nadjamo se, da bo vsak najdel resnico naših besed.

Ali je voda potrebna rastlinstvu?

(dalje)

c) Voda donša rastlinam še mnogo družega živeža. Kar je v svojem uadzemeljskem letu pobrala, po hribih in dolinah, po kterih je tekla vse to pelje saboj in kakor dobra mati nese rastlinam v poboljšek. Ravno to dela tudi tista voda, ki se je pod nebom spremenila v dež, sneg, rôso. megljo itd. Tudi ta pobera, česar najde v podnebjju in nese saboj doli na zemljo, rastlinam v živež.

d) Po vodi postaja zemlja zdravo prebivališče rastlinam, se vé, ako je ni preveč. Voda spreminja zrak pod zemljo, ker, če jo kot dež premoči, potisne zrak vna: kadar pa sama is zemlje izpuhti, se vrine na njeno mesto spet zrak v ujo. Na to vižo rahlja tudi zemljo.

Voda razloči se od vode po tem: ali ima več ali manj ptujih stvari primešanih. Imenitejše vode so:

1) deževnica. Ona je čisti destilirani mehki vodi naj bolji podobna. In zares je na potu, po kteri je v podnebjje in s podnebjja šla, dobro očišena bila, — kot puh namreč vzdignila se je iz zemlje pod nebò, in izpod neba je kot voda spet padla na zemljo nazaj. Kar je bilo zemlj in soli v nji, ni moglo izhlapeti v zrak, je tedaj ostalo na zemlji in le čisti vodni deli so se v podobi soparov dvignili kviško. Edino to, kar dež najde v zraku ptujega, to vzame sabo na zemljo, zato tudi ob dežju perva deževnina ima vselej nekoliko praaha ali tankih zemeljnih drobcev v sebi in pa nekoliko amoniaka in solitarjeve kislinae, — zato tudi je prvi dež vsikdar rodovitniši od poznejega, ki ima le nekoliko ogeljnokislinae in zraka v sebi.

2. Studenčnica. Studenčnica ima drobce tiste zemlje in tistega kamnja v sebi, po kterih alj skozi ktere je studenec tekal, preden je prišli na dan. Je bila pot studenca terdo in ne-

sparsteno skalovje, je voda dostikrat tako čista in mehka kakor je očišena voda ali deževnica: je pa tekel studenec po sparstenelem kamnju ali po zemljinah, zapopade voda vse rudninske in rastlinske stvari ktere je medpotoma raztopiti zamogla, namreč več ali manj ogeljnokislega apna, mavca kuhinske soli, pepelnične soli, kremenine itd. Večidel ima studenčnica apna v sebi, in takošna voda je ponjem terda, to je, taka da se sočivje ne skuba tako lahko v nji in tudi mjila (žajfa) pri perilu ne rapti. Ako se pa v terdo vodo dene enmalo potašeljna (pepelika), ali če se kuhati dà, ali če dolgo stoji na zraku, se loči apno iz nje in terda voda se spremeni tako v mehko.

3) Rečnica, potočnica ali tekoča voda. Apno se, kakor iz terde studenčnice, tako tudi iz tekoče vode polagoma loči o teku rek in potočkov. Kamni v vodi to pričajo, ki so večidel z apnato skorjo itd. prevlečeni. Kakor ob kuhi tako tudi o teku vode niče raztoplivka apna, to je, ogeljnokislina, in polagoma zadobi tekoča voda vse lastnosti mehke vode.

4) Mlakužna voda. V mlakužni vodi je dosti rastlinskih in živalskih stvari in železa raztopljenih. Če taka voda dolgo časa stoji na zraku, se ločijo te primešance v podobi rujavega blata.

5) Morska voda. V morski vodi je razun kuhinske soli (1 funt morske vode ima 1 ali $\frac{1}{4}$ lota kuhinske soli) še grenjke soli, apnatih soli in več družih več ali manj.

Kmetijski novičar.

(Volitev dne 27. t. m.)

Pri volitvi, ktere so se vdeležili družbeniki c. kr. kmetijske družbe Goriškega okraja, so izvoljeni sledeči gospodje v glavni odbor:

Za prvosednika tega okraja: gospod Franc grof Coronini

Odborniki: gg: Al. žl. Claricini

J. d.r Jona

Kl. Kerpon-Poli

Ant. Klodič

Još. d.r Maurovič.

Andr. Pauletič.

Viljem žl: Ritter

Hektor baron Ritter

Anton Streinz

Franc Zoratti.

Tukaj v Gorici zboruje posebna za svilorejo od vlade sklicana komisija, ktere udje so iz raznih dežel našega cesarstva. Kakor šlišimo je obravnava tega zbora jako zanimiva za povzdigo sviloreje in obečamo prihodnjč o tem bolj na tanko sporočati.

Osnanilo

Naznanja se s'tem-le da se je deželna komisija za vravnavo zemljiškega davka v pokneženi grofiji Goriški in Gradiške po §. 8. postave od 24. maja 1869 ustanovila, ter svoja opravila 10. Marca t. l. začela :

Komisija se je sestavljena iz teh udov :

Predsednik

Feliks Baron Pino - Friedenthal, c. k. namestništveni svetvalec

Predsednikov namestnik in sporočevalec.

Jožef Fabiani, c. k. predstojnik v pokoji.

U d j e.

Viljem grof Pace
Anton Fabiani
Izidor Pagliaruzzi

Namestniki

Jožef grof Valentinis
Jožef Samsa
Franc grof Coronini
Miha Kakafura

Izvoljeni od deželnega zbora poknežene grofije Gorice in Gradiške.

Udje

Karol Polaj
Dominik Benardelli

Namestniki

Anton Zottig
Anton Ursič

Izvoljeni od c. k. vlade.

Ud pa nadzorništvo gospodarski cevitelj

Timotej Födransperg, nadzornik ino katastralni
cenitelj o pokoji.

Njegov namestnik, nadzornik in gozdni cevitelj:

Karol Pachmann, katastralni komisar, gozdni ce-
nitelj v pokoji.

Uradnija deželne komisije je v Gorici na Trav-
niku št. 455, v poslopji c. k. okrajnega glavarstva
v drugem nadstropji. *)

V Gorici 24. marca 1870.

od deželne komisije

PREDSEDNIK

---

*) Vse zapišnike bode v taki skrajšani obliki deželna cenilna ko-
misija priobčila kot doklada v našem listu.